

ПРЕВЕНЦИЯ НА АГРЕСИВНИТЕ ПРОЯВИ В УЧИЛИЩЕ

Светлана Хамбарска

*Професионална гимназия по индустриални технологии,
мениджмънт и туризъм – Панагюрище*

Резюме. В материала се разглежда педагогически опит, изграден на основата на ненасилствена комуникация, за преодоляване на агресивните прояви у учениците в тийнейджърска възраст.

Ключови думи: агресия; стратегия; преодоляване на агресивни прояви; модел за ненасилствена комуникация

Думата агресия произхожда от латинската *agressio*, което означава нападъм, пристъпвам, и е един от механизмите на психологическа защита на индивида. Етимологията на понятието „агресия“ предполага разбиране за множество разнообразни действия, които нарушават физическата или психическата цялост на друг човек, нанасят му вреда, противоречат на интересите му или водят до унищожението му. Всяко агресивно действие цели да причини вреда или болка.

През последните години общественно-икономическите реалности у нас доведоха до разрушаването и трудното формиране на нова система от морални ценности. Това създаде предпоставки за развитие на агресия и насилие в обществото. Отчита се стремително повишение на агресията и сред подрастващите тийнейджъри с всички произтичащи от нея проявления на социален и личностен деструктивизъм.

Причините за агресия са различни и поради това няма универсални решения за преодоляването ѝ, но съществуват различни стратегии за редукция и ограничаване на агресивното ученическо поведение. Следващата статия споделя част от опита за превенция на агресивните прояви при тийнейджърите в ПГИТМТ – гр. Панагюрище, тъй като задълбоченото познаване на агресията позволява адекватна работа по преодоляването и недопускането ѝ в учебната среда.

Влизайки в която и да е класна стая в сградата на нашето училище, първото което забелязва човек, са постери с изписани саморъчно правила

срещу агресията. Те определят ясно границите, които трябва да се отстояват, за да се ограничат негативните ученически прояви по време на учебните часове. Празник като 14 февруари – Деня на влюбените, по традиция в училището се празнува с кръшни български хора и народни танци. Посланието е ясно на всички: физическата агресия може да се потисне по конструктивен начин, а негативната енергия може да се трансформира в положителна, като се заложи на вечните български традиции и обичаи. Гневът също може да се преобразува в проява на състрадание и чувствителност спрямо проблемите на другите. Достатъчно е учениците да участват като доброволци на коледни и великденски благотворителни базари, провеждани в училище. Обичайна практика при нас е възпитаниците ни да се мотивират да стават по-добри, като разберат, че другите виждат и оценяват достойнствата им. Затова, когато някои от тях постигнат вълнуващи резултати, се намира начин това да се изяви пред всички. Пример за това беше уникалната изложба от творби с въглен на Валентин от VIII^в клас тази година.

От водещо значение за превенцията на агресивното поведение сред подрастващите тийнейджъри е взаимодействието между училището и семейството, като равностойни партньори в живота и дейностите на учениците. Успешната връзка между тях може да се постигне по два основни начина. Първият – като постоянна, ясна двупосочна комуникация, а вторият – под разнообразни форми на участие от страна на родителите в живота на ученика. Радостно е, когато ние, учителите, и родителите заедно, с похватите на позитивното възпитание формираме умения у всеки ученик за самоконтрол и самодисциплина, караме го да се почувства значим и истински необходим, вдъхваме му увереност, че може да използва правото си на избор, като трябва да осъзнае как неговото поведение се отразява на другите. Постигнатият контрол над агресивното ученическо поведение трябва да е с изключителна позитивност от страна на учителя и в същото време с показване на лидерски качества и авторитет.

Пред българския учител днес стои нелекото предизвикателство да търси нестандартни похвати и технологии на преподаване, създаващи позитивна нагласа у ученика и желание за активно участие в процеса на обучение. Като учител, опитващ се да ограничи агресивните прояви на възпитаниците си, при постъпването ми на работа като преподавател по английски език в ПГИТМТ – гр. Панагюрище, в практиката си тази година приложих стратегията на Маршал Розенберг за общуване без агресия¹⁾. Целта е чрез общуване без насилие да се замени негативното отношение с позитивно. Т.е. ненасилието означава да те водят любовта, уважението, разбирането, признателността, съчувствието и загрижеността за другите, а не егоцентричността, алчността, омразата, предразсъдъците, подозренията и агресията. Според Маршал Розенберг ННК (наръчник по ненасилствена комуникация) моделът на общуване се основава на езикови и комуникационни

умения, които ни помагат да запазим своята човечност и в най-тежките моменти. Авторът препоръчва вместо поставяне на диагнози и осъждане на другите да насочим вниманието си към наблюдаване на тяхното поведение, реакции, техните чувства и потребности. ННК поставя акцента върху дълбокото вглеждане в себе си и в другите и по този начин благоприятства изграждането на уважение, внимание, емпатия и поражда взаимното желание да дадем от сърце.

За да се постигне тази цел, е необходимо да се насочи вниманието върху четирите компонента от модела на ННК: 1. наблюдения, 2. чувства, 3. нужди, 4. молби. Най-напред обективно наблюдаваме какво се случва в определената ситуация. Важно е да умеем да изразим какво наблюдаваме – без да влагаме мнение или оценка, да кажем какво точно прави другият, независимо дали то ни харесва, или не. Следващата стъпка е да определим какво чувстваме, когато наблюдаваме даденото действие: например болка, страх, радост, удивление, раздразнение, т.е. да изграждаме умение за посочване и изразяване на чувствата си. Това е така нареченото емпатийно общуване между учениците. Третата крачка е изразяването на нуждата, която е свързана с това чувство, т.е. изразяване на собствените потребности и изграждане на уважение към потребностите на другите хора. Нужно е да осъзнаваме тези три компонента всеки път, когато използваме ННК, за да сме способни да споделим ясно и искрено онова, което се случва с нас. И накрая се прибавя четвъртият компонент – изразяване на конкретна молба. С нея изказваме онова, което искаме от другия, което би обогатило живота ни, би го направило по-приятен и спокоен. Това може да бъде определено като умение да изразяват своите очаквания и потребности, но така, че да не засегнат личността на другия, т.е. молбата да е изразена по уважителен начин.

При прилагането на модела при взаимодействие с учениците се ръководех от стремежа за емоционален и психически комфорт в час, опитвах се и да създавам условия за изява на индивидуалния и възрастовия ученически потенциал. Съобразих се с възрастовите характеристики на току-що постъпващите в нашето училище тийнейджъри. Знаех, че „Азът“ е най-висша ценност за тях, имат силна чувствителност към проявите на вербалното насилие и срыв в мотивацията за учене. При работата си приложението на Модела се ръководех от трите базисни хуманистични принципа: конструктивното педагогическо взаимодействие с учениците е възможно само когато учителят поддържа човешки взаимоотношения с учениците. По своята природа те са добри и свободни и са преди всичко личности.

Основните подходи при реализиране на модела ННК за мен бяха: хуманно-личностен; ситуативен; интегративен; дейностен; диагностичен.

Според принципа на хуманизъм във възпитанието и формирането на личността всеки ученик трябва да попадне в среда и да получи образци на

поведение, които най-пълно представляват човечността, справедливостта, равноправието, взаимната зависимост между хората и обществото. Хуманността се развива и проявява при следните условия: човешко отношение към всеки ученик, изразено в зачитане и уважение на личността му, съобразяване с възрастта му и зачитане на намеренията и действията му, създаване и поддържане на условия, в които да изразява себе си и в които да се чувства и проявява като активен субект на дейността, недопускане на насилие във всичките му проявления, справедливо разрешаване на конфликти, породени от взаимодействие между тях, спазване нормите на общочовешкия морал от възрастните и подобни изисквания от децата.

Прилаганата технология на педагогическо взаимодействие с учениците с агресивно или неприемливо поведение има два аспекта:

- педагогическо взаимодействие с отделни ученици, т.е. индивидуално;
- педагогическо взаимодействие с учениците от целия клас.

Според теорията на ННК педагогическото взаимодействие с отделните ученици с агресия и неприемливо поведение изисква да се организират и реализират четири етапа:

- наблюдение (възприемане) на прояви, действия, емоционални състояния, езика на тялото, вербалните изрази на учениците;
- предизвикване на положителни чувства у учениците;
- удовлетворяване на потребностите на учениците;
- позитивен стил на взаимодействие с учениците, т.е. използване на молба, думи, изрази, жестове, интонация и тон с положителен заряд.

Първи етап. Основната цел бе да наблюдавам ученика в различни ситуации, дейности, отделни негови емоционални състояния, постъпки, действия, изрази, т.е. да си изградя обща представа за поведението му: кога и при какви ситуации той проявява агресия или неприемливо поведение. През следващия, втори етап целта е да се предизвикат у ученика положителни чувства, т.е. да се промени доминиращият емоционален тон от негативен в позитивен. През третия етап стремежът ми беше да се удовлетворят доминиращите потребности у ученика, които са в основата на агресивното и неприемливо поведение. Четвъртия етап насочих към изграждане на позитивно педагогическо взаимодействие с ученика, като целта е да му се демонстрират повече позитивни модели на общуване и взаимодействие. Преди всичко е необходимо да се показва активно емпатийно отношение към него чрез изказвания, които да не го нараняват, да не го обиждат или нагрубават; изказвания, изразяващи окуражаване, стимулиране, разбиране.

Вторият аспект на прилаганата от мен технология на ННК е педагогическо взаимодействие с всичките ученици от класа. Чрез тези интерактивни методи учениците се упражняват да разпознават агресивното и неприем-

ливо поведение и обсъждат начини за неговото преодоляване в процеса на работата. По този начин те натрупват опит, създава им се нагласа за ориентиране в различни варианти на неприемливо поведение и търсене и демонстриране на начини за промяната му.

За целта приложих следните методи при организиране на учебния процес.

1. Обстановката, която създавам, е неформална, атмосферата е с високо позитивен градус. Работя в посока за изграждане на екип, като предлагам задачи, целящи да направят нещо заедно. Използвам ролеви игри. Провеждам в час по английски език интерактивен урок с целия клас за празника Хелюин.

2. Дебати – обсъждане „за“ и „против“ неприемливото поведение на герои от художествени произведения и любими филми. Учениците са разделени на отбори с различна задача.

3. В седмицата, посветена на книгата, създаваме подвижна библиотека за цялото училище от произведения на английски класици. Учениците сами правиха препис на произведения, които след това можах да наизустят или занесат като подарък.

4. Групови поръчки за изготвяне на доклади по зададена тема, преводи на местни кулинарни рецепти, запознаване с нетрадиционни спортове – като американски футбол. Разучаване на правилата на играта, а след това и разиграване.

5. Използване на дигитални игри и възможностите на интернет пространството за комуникация в реално време.

Стремехът ми да се стимулира ученическото емпатийно съприживяване, желание за сътрудничество, съпричастност, толерантност и себеотстояване в процеса на взаимодействие мога да кажа със сигурност, че успя. Смятам, че помагах на учениците да развиват умения за критично и творческо мислене, като усъвършенстват познанията си по английски език. Заедно с това продължи и формирането на нагласа за въздържане от агресия и умения за самоконтрол. Владееенето и познаването на собствените емоции е продължителен и сложен процес, но в същото време е верният път към преодоляване на агресивното поведение в училище. Ето защо е необходима по-голяма хуманност в отношенията с учениците. Те имат нужда да знаят и виждат, че ние, възрастните – учители, родители, се отнасяме с разбиране към проблемите им, че сме готови да им помагаме и подкрепяме, когато имат нужда. И преди да искаме учениците да бъдат други, ние, учителите и родителите, трябва да станем други – по-търпеливи, по-внимателни, положително настроени, и да се отнасяме с емпатия и разбиране към техните потребности. Необходима е по-голяма хуманност в отношенията с учениците. Те имат нужда да им се казва и показва, че са обичани, независимо от грешките, които допускат.

БЕЛЕЖКИ

1. Маршал Розенберг. (2007). Наръчник по ненасилствена комуникация.

PREVENTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN SCHOOL

Abstract. The article examines pedagogical experience built upon the non-violent communication method for avoiding aggressive behavior in school. The author shares experience in solving situations showing aggression and proposes steps for managing and avoiding such attitude.

Keywords: aggression; strategies for avoiding aggressive behavior; non-violent communication; school

✉ **Ms. Svetlana Hambarska**

Vocational School in Industrial Technologies, Management and Tourism
Panagyurishte, Bulgaria
E-mail: pgtlpsu@abv.bg